

Högskolan i Borås

Post-print of chapter appearing in Hansson, J. & Wisselgren, P. (red.) (2018). Bibliotekarier i teori och praktik: utbildningsperspektiv på en unik profession. [Lund]: BTJ förlag. Please cite the published version of the chapter:

Pilerot, O. (2018). Folkbibliotek i en tid av uppbrott och flykt: Om forskningsanvändning i biblioteksarbete för nyanlända. I J. Hansson, & P. Wisselgren (Red.), Bibliotekarier i teori och praktik: Utbildningsperspektiv på en unik profession (s. 233-252). Lund: BTJ Förlag.

Ola Pilerot
2018-11-15

Folkbibliotek i en tid av uppbrott och flykt – om forskningsanvändning i biblioteksarbete för nyanlända

Ola Pilerot

Introduktion

Med avstamp i en nyligen avslutad studie av folkbibliotekens arbete för nyanlända (Pilerot & Hultgren 2017) diskuteras i det här kapitlet hur resultat och kunskaper som producerats i biblioteks- och informationsvetenskaplig (B&I) forskning kan vara av intresse och komma till användning för yrkesverksamma bibliotekarier. Kapitlets övergripande fråga är: hur kan forskning som denna bidra till att stärka bibliotekarieprofessionen?

Kapitlet är disponerat enligt följande. Inledningsvis redogör jag för min syn på vad det innebär att i en professionell praktik som biblioteksarbete använda och dra nytta av forskning och dess resultat. Därefter presenteras kortfattat utgångspunkterna för, och ett urval resultat från, studien av folkbibliotekens arbete för nyanlända. Genom en beskrivning av det biblioteks- och informationsvetenskapliga fältet zoomar jag sedan in på tre särskilda delområden i B&I-fältet utifrån vilka jag ger exempel på forskning som kan bidra till att stärka bibliotekarieprofessionen.

Forskning och forskningsanvändning

Innan jag reder ut vad det innebär att forskning bidrar, och vad det är som kan ske när forskning används, är det på sin plats att närma sig frågan om vad som kan avses med forskning i det här sammanhanget. Här vill jag göra en distinktion mellan å ena sidan den betydelse som kanske ligger närmast till hands, nämligen forskning i bemärkelsen forskningsresultat: rapporter från forskningsarbete i form av olika slags publikationer såsom artiklar, böcker etc., men också muntliga presentationer vid konferenser och i andra sammanhang. I enlighet med denna betydelse handlar forskningsanvändning om att forskning i form av resultat kommer till användning och nytta i bibliotekspraktiken. Å andra sidan kan forskning också ses som ett vetenskapligt orienterat förhållningssätt. Här betonas snarare att den som använder forskning i sin verksamhet anlägger ett forskningsmässigt perspektiv i syfte att reflektera, granska och ifrågasätta exempelvis hur verksamheten bedrivs. I enlighet med denna sistnämnda betydelse är forskning (som aktivitet) att likna vid ett någorlunda systematiskt och ordnat undersökande av ett avgränsat fenomen, i syfte att utveckla kunskaper

som kan gagna verksamheten. Forskning kan således ses både som resultat och som förhållningssätt. I det här kapitlet inkluderas båda dessa betydelser.

I enlighet med synen på forskning som både resultat och synsätt kan forskning användas och komma till nytta på mer än ett sätt. Forskningsresultat kan erbjuda svar på frågor, underlag för reflektion och därmed bidra till utveckling av biblioteksverksamhet genom att ligga till grund för informerade beslut i det långsiktiga arbetet. Genom omvärldsbevakning och mer eller mindre regelbundet och formellt umgänge med valda delar av forskningslitteraturen kan forskningsresultat få fäste i och utgöra en naturligt integrerad del i biblioteksarbetet. Ett nära till hands liggande exempel på en metod som syftar till användning av forskning i form av resultat utgörs av den metod som benämns tidskriftsklubb. I en rapport från Regionbibliotek Stockholm (Aleman 2009) presenteras kortfattat ett antal metoder för biblioteksutveckling. Här beskrivs tidskriftsklubben som ett beprövat sätt att i större eller mindre utsträckning formellt och strukturerat inkludera och dra nytta av forskningslitteratur i biblioteksarbetet. Det som krävs ”är en intressant text med relevans för ditt arbete och några stycken att diskutera den med”. Metoden kan användas ”som en del av en övergripande struktur för verksamhetsutveckling (...) eller vid punktvisa tillfällen för att belysa delar av ett problem eller del av en verksamhet” (s. 16). Att bedriva tidskriftsklubb kan sannolikt även resultera i att ett forskningsorienterat förhållningssätt utvecklas och stärks.

Biblioteksarbete för nyanlända

Den studie som kapitlet utgår från syftade till att belysa de förändringar, utmaningar och problem som svenska folkbibliotek ställts inför i samband med att antalet asylsökande och nyanlända i Sverige ökat dramatiskt. Av Migrationsverkets statistik (2017) framgår att antalet människor som sökt asyl i Sverige sedan år 2000 legat kring i snitt drygt 30 000 om året. 2015, däremot, visade sig den globala humanitära flyktingkrisen tydligt i Sverige då 162 877 asylsökande togs emot. Studien genomfördes mot bakgrund av framförallt tre iakttagelser, som alla utgör exempel på hur ett forskningsprojekt beaktar frågan om samhällsrelevans och inte primärt vänder sig inåt i syfte att åstadkomma vetenskaplig relevans.

För det första anknyter den till en tidigare studie av en grupp syriska flyktingars informationspraktiker som jag genomförde tillsammans med kollegor vid Bibliotekshögskolan i Borås (Lloyd, Pilerot & Hultgren 2017). Där framkom det att folkbiblioteket potentiellt har en betydelsefull roll att spela för nyanländas integration i det svenska samhället. Bland annat konstaterar vi att integration inte ska ses som ett abstrakt

begrepp för något som sker på ett allmänt nationellt plan, utan snarare som något konkret som äger rum där människor befinner sig och möts, exempelvis på biblioteket.

För det andra utgick studien från antagandet, att statliga myndigheter och kommunala verksamheter, däribland folkbiblioteken, behöver utveckla kunskaper och strategier för att bistå människor på flykt och för att underlätta de nyanländas väg in i det svenska samhället. Genom att identifiera och utveckla kunskaper om bibliotekspersonalens arbete för den nya användargruppen syftade studien till att utgöra underlag för reflektion och verksamhetsutveckling.

Den tredje iakttagelse som motiverade studien var det stora engagemang och intresse som svenska folkbibliotekarier har i frågor som rör folkbiblioteken och de nyanlända. Detta manifesteras bland annat i den verksamhet som bedrivs av Svensk Biblioteksförnings expertnätverk för bibliotekens arbete med mångspråk och nyanlända, samt den tydliga skrivning som står att finna i Bibliotekslagen (2013): ”biblioteken [...] ska ägna särskild uppmärksamhet åt de [...] personer som har annat modersmål än svenska”. Studien anknöt således redan i sitt inledande skede till de intressen som hyses i den professionella praktiken som syftar till att utforska. Det är troligt, att denna koppling mellan professionell praktik och forskning bidrar till att öka intresset för studiens resultat bland de som arbetar på biblioteken. De studier som utforskar frågor som ter sig giltiga och angelägna i bibliotekspraktiken väcker rimligtvis större uppmärksamhet och tilldrar sig mer intresse på biblioteksområdet än de studier som mer inriktar sig mot inomvetenskapliga frågor.

Genomförande och resultat

I det nedanstående sammanfattas studiens huvudsakliga resultat, där syftet framförallt är ta fasta på det specifika resultat som fungerar som en övergång till det här kapitlets övergripande fråga om hur B&I-forskning kan bidra till att stärka bibliotekarieprofessionen. Denna fråga besvaras genom att zooma in på tre urskiljbara områden i B&I-fältet, vilka alla aktualiseras i studien av bibliotekens arbete för nyanlända.

Studien som ägde rum i Dalarna och Uppsala län genomfördes i två steg. Inledningsvis distribuerades en enkät till samtliga biblioteksmedarbetare i de båda länen. Därefter genomfördes åtta fokusgrupper med representanter för samtliga kommuner i länen. Sammanlagt deltog 51 personer i fokusgrupperna. Transkriberade ljudupptagningar från fokusgrupperna, en omfattande mängd fritextsvar på enkäten, samt statistiska uppgifter som

också genererades av enkäten utgjorde således det huvudsakliga material som blev föremål för analys.

Resultaten visar att folkbibliotekens arbete för nyanlända bland annat kännetecknas av att det riktar sig till en målgrupp med begränsad erfarenhet och kunskap om vad ett folkbibliotek är och vad det kan erbjuda. De nyanlända vet sällan vilka krav och förhoppningar som kan ställas på biblioteket, vilket innebär att bibliotekspersonalen ställs inför en pedagogisk utmaning som handlar om att förklara och tydliggöra bibliotekets funktion, tjänster och möjligheter. Resultaten visar vidare att den verksamhet som biblioteken bedriver på det här området äger rum i ett komplext sammanhang med ett stort antal mer eller mindre perifera aktörer som inte brukar associeras med biblioteksverksamhet. Detta sammanhang omfattar övriga delar av den kommunala förvaltningen, men också civilsamhället som befolkas av bland andra studieförbund, idrottsföreningar och enskilda volontärer. I ett vidare perspektiv kan även statliga myndigheter på ett nationellt politiskt plan inkluderas, där exempelvis Migrationsverket är en central aktör. Ytterligare en del i sammanhanget utgörs av den kommersiella sfär som befolkas av bland andra banker, bostadsbolag och arbetskraftssökande företag. När Migrationsverket beslutar sig för att plötsligt stänga ett flyktingboende eller när en bank stänger en filial kan det få konsekvenser för hur bibliotekens arbete med nyanlända kan bedrivas, exempelvis genom att medvetet anskaffade mediabestånd på främmande språk blir oanvända eller genom att frågor beträffande bankärenden ökar på biblioteket.

Det jag särskilt vill ta fasta på i resultaten anknyter till den enkät som gick ut till bibliotekspersonalen i de båda länen. Där ställdes frågan om huruvida personalen uppfattade bibliotekets arbete för nyanlända som viktigt. Nära 90 % svarade att de uppfattade arbetet som viktigt; de resterande ansåg inte att arbetet var oviktigt, men samtidigt inte viktigare än de arbetsinsatser som görs för andra användargrupper. Bland svaren på följdfrågan om *varför* arbetet är viktigt kunde konstateras tre centrala, jämnstora stråk utan någon nämnvärd överlappning. Biblioteket och dess verksamhet framhölls, för det första, som ett medel för integration. Här betonades särskilt bibliotekets samlingar eftersom det främst är i dessa som språket finns; att läsa och ta del av texter framhölls som en väg in i språket och därmed som väsentligt för att åstadkomma integration. I det andra stråket framhölls biblioteket som viktigt därför att det utgör en avgiftsfri, inkluderande och kravlös mötesplats. I det tredje stråket kring svaren om varför biblioteken och dess arbete är viktigt framhölls dess demokratifrämjande funktion. Det kan, sammanfattningsvis, alltså konstateras att tre centrala kvalitéer belystes i enkätsvaren: integrationsarbetet tar avstamp i *samlingarna*; biblioteket

som mötesplats betonar *rummet*; demokratiuppdraget relaterar till *professionens* kapacitet och potential när det gäller att (ut)bilda och verka för det fria ordet. Tillsammans med den fråga, som handlar om människors interaktion med information i olika sammanhang, är det dessa tre kvalitéer som utgör utgångspunkterna för det fortsatta resonemanget i det här kapitlet. Det går nämligen att relatera de här kvalitéerna och den här frågan till relativt distinkta områden i det biblioteks- och informationsvetenskapliga fältet, och därmed identifiera forskning som har potential att vara av intresse för det biblioteksarbete som bedrivs för nyanlända.

En skiss över forskningsfältet Biblioteks- och informationsvetenskap

Biblioteks- och informationsvetenskap är ett förhållandevis ungt forskningsfält, inte minst betraktat ur ett svenskt perspektiv (Limberg & Skoglund 2015). Det är också ett mångfacetterat och spretigt fält med många infallsvinklar där ett stort antal till synes olika problem och frågor behandlas. Bara dess benämning – biblioteks- och informationsvetenskap – signalerar en inte obetydlig spännvidd som bjuder in till dubbelt fokus: å ena sidan på det i sig självt vida område som uppehåller sig vid mer eller mindre biblioteksrelaterade frågor och problem, och å andra sidan det minst lika vida område som samlar sig kring det notoriskt vaga begreppet ”information”. Att det är mångfacetterat kan ses både som en svaghet och en styrka (Nolin & Åström 2010). Fältets breda register innebär exempelvis att det kan vara av potentiellt intresse för en lång rad olika aktörer, samtidigt som det kan vara svårt att exakt ringa in vad det närmare bestämt ägnar sig åt.

När jag här ger mig i kast med att presentera en översiktlig skiss av fältets olika delområden, som sammantagna utgör biblioteks- och informationsvetenskapen, är jag medveten om att en sådan framställning skulle kunna te sig annorlunda om upphovspersonen var en annan. Men för att överhuvudtaget kunna sätta de forskningsresultat, som kapitlet behandlar, i ett sammanhang och för att visa vilket slags B&I-forskning som kan komma till användning i biblioteksarbete för nyanlända, behövs ett slags karta att navigera efter.

Utan att gå in på detaljerade begreppsexerciser vill jag hävda att ett övergripande intresse för B&I utgörs av människors direkta eller indirekta interaktion med information i alla upptänkliga former. Detta intresse tar sig uttryck med olika betoningar. I det följande skisserar jag vad jag betraktar som fem etablerade delområden vilka sammantagna utgör det biblioteks- och informationsvetenskapliga fältet: Kunskapsorganisation (KO), Informationsbeteende, Vetenskaplig publicering och kommunikation, Information management, och Bibliotek i

samhället. Tre av dessa återkommer jag till i mina avslutande exempel på användbar forskning.

Benämningen *kunskapsorganisation* är i själva verket problematisk eftersom det inte kan sägas vara kunskap som organiseras. Det handlar snarare om att organisera informationsresurser i vid bemärkelse även om organiserade informationsresurser kan ligga till grund för kunskapsproduktion. Ett nära till hands liggande exempel på organiserad information utgörs av ett biblioteks mediebestånd, även om det samtidigt ska sägas att behovet av organiserad information föreligger i princip i anslutning till alla mänskliga aktiviteter. I skapandet, underhållandet och tillgängliggörandet av ett bestånd måste ett stort antal KO-relaterade frågor besvaras. Vilka urvalskriterier ska beståndet skapas utifrån och hur ska det organiseras? Vilket klassifikationssystem ska användas? Ska beståndet delas upp i olika samlingar, och i sådana fall på vilka grunder? Var börjar och slutar en samling? I vilken utsträckning behöver varje del i beståndet art- eller genrebestämmas och beskrivas? Hur ska beståndet tillgängliggöras? Hur ska samlingarna och de enskilda delarna i dessa katalogiseras, indexeras och relateras till varandra? Hur kan möjligheten att återfinna information i beståndet säkerställas? Även om det till synes är information och dess organisering som står i fokus i ett KO-perspektiv måste samtliga de frågor som här har formulerats besvaras med hänsyn tagen till hur människor agerar (eller inte agerar) i de sammanhang där de söker och använder information. Därtill måste också frågan ställas om vilka konsekvenserna blir av de sätt på vilka ovanstående frågor besvaras.

Inom det område som traditionellt benämns *informationsbeteende* kan förhållandet sägas vara det omvända; här är det mänskliga aktiviteter (i relation till information) som står i fokus, medan de informationsresurser eller -system som används hamnar i bakgrunden. I enlighet med ett inom B&I etablerat synsätt kan människors agerande i relation till information förstås och beskrivas som aktiviteter i sociala praktiker. Därför stöter man i aktuell litteratur ofta på en alternativ benämningen av det här delområdet, nämligen informationspraktiker. Den B&I-forskare som är verksam inom området informationspraktiker ställer frågor av följande slag: hur och varför söker människor i olika sammanhang efter information? Vad är det som ger upphov till deras informationsorienterade intressen? På vilka grunder väljs information ut och bort? På vilka sätt och för vilka syften används information? Med vem eller vilka delar människor i olika sammanhang med sig av information? Och hur kan det komma sig att information i vissa sammanhang undviks eller undanhålls? Studier inom detta delområde

genomförs i regel genom att forskaren på nära håll följer (observerar, intervjuar) representanter för den användarkategori som är föremål för forskarens intresse.

Om kunskapsorganisation och informationsbeteende kan beskrivas utifrån de båda områdenas respektive betoning av i ena fallet organisation av information och i det andra människans agerande i relation till information, så utgör det område som här beskrivs som *Vetenskaplig publicering och kommunikation* ett slags blandning av dessa två betoningar, om än med tyngdpunkten lagd på frågan om tillgång till och mönster i större samlingar av vetenskaplig information. Det här delområdet ska ses som nära förknippat med sådana forskningsfält som exempelvis forskningspolitik och vetenskapsstudier, som intresserar sig för frågor om hur och på vilka villkor forskningsverksamhet bedrivs. Ett centralt inslag i detta delområde utgörs av bibliometri (se Hammarfelt denna volym). Med utgångspunkt i databaser som förtecknar vetenskaplig litteratur genomför bibliometrikern kvantitativa studier av forskningslitteraturens sammansättning, bland annat i syfte att identifiera och analysera citeringar och därmed få insikt i hur vetenskaplig litteratur används inom olika vetenskapsområden. Andra frågor som engagerar forskare inom det här delområdet berör öppen tillgång till forskningspublikationer och (återanvändningsbara) forskningsdata.

Också det delområde som här i brist på en bättre term benämns *Information management* tenderar att balansera någonstans mitt emellan intressepolerna mänsklig informationsorienterad aktivitet och organiserad information. Även om detta område i likhet med delområdet Informationsbeteende intresserar sig för hur människor använder och kan dra nytta av information, så föreligger det skillnader områdena emellan. En avgörande skillnad utgörs av att den som forskar inom området Information management primärt intresserar sig för organisationer av olika slag, i regel professionella och ofta kommersiella organisationer såsom myndigheter och företag. Frågor som här är av intresse rör hur informationsresurser och -system i organisationer kan implementeras och administreras; hur ledarskap och organisatoriskt lärande kan stödjas av strategiskt utformad informationshantering och informationsrutiner; samt hur organisationer kan bevaka sina positioner och utveckla sin verksamhet genom omvärldsbevakning.

Om skillnaderna mellan de föregående delområdena till stor del har rört sig på en skala där fokus skiftar mellan å ena sidan människors agerande i relation till information och å andra sidan samlingar och system för organiserad information, så är det en distinktion som inte riktigt är giltig i relation till det område som här benämns *Bibliotek i samhället*. Ingången här

är snarare biblioteket som samhällelig institution och aktör. I detta delområde behandlas frågor som har att göra med politiska, ekonomiska och ideologiska dimensioner av framförallt biblioteksverksamhet men även andra informationsförmedlande och -bevarande institutioner i samhället. Dessa övergripande dimensioner rymmer, exempelvis, frågor om hur bibliotek genom sina samlingar och tjänster kan främja en demokratisk och hållbar samhällsutveckling. Forskare inom detta delområde ägnar sig också åt kritiska analyser av lagtexter och andra (styr)dokument som ligger till grund för biblioteks- och kulturförmedlande verksamheter. Även om samtliga delområden, som här presenterats, i varierande grad ägnar sin historia ett visst intresse, så är det framförallt inom ramen för delområdet Bibliotek i samhället som historiska studier bedrivs.

För att ytterligare förtydliga denna skisserade karta över B&I-fältet ska nämnas några stråk som skär igenom hela fältet. Inte minst bör det betonas att varje delområde tillmäter tekniska innovationer, och då inte minst samhällets digitalisering, stor betydelse. Insikten att ingen verksamhet och inget mänskligt agerande sker i ett vacuum sätter också sin prägel på de frågor som behandlas i de respektive delområdena. Det innebär att sådana frågor som betraktas som väsentliga i ett vidare samhälleligt perspektiv också får genomslag inom B&I-fältet. Här kan exempelvis nämnas frågor om tillförlitlighet och trovärdighet i relation till information, etik inom forskning och andra områden, och personlig integritet i samband med informationssökning och -användning.

En översikt av det slag som här har skisserats måste med nödvändighet utgå från terrängens skillnader och variationer. Annars riskerar kartan att bli oanvändbar. Det får dock inte leda till att skillnaderna framställs som allt för stora. Samtidigt som delområdena skiljer sig åt finns det också mycket som håller dem samman. Det handlar framförallt om att varje område i hög utsträckning utgör de andra områdenas förutsättningar. Att alla delområden tenderar att överlappa varandra antyder något slags enhetlighet som kanske kan ses som fältets kärna.

Tre exempel på forskningsbidrag med potential att gagna biblioteksarbete

Med utgångspunkt i den skisserade kartan över B&I-fältet följer här tre exempel på forskning som kan relateras till bibliotekens arbete för nyanlända. De tre områden av fältet jag har valt ut är Informationsbeteende, Biblioteket i samhället och Kunskapsorganisation. Utifrån dessa delområden ges exempel på sådan forskning som kan gagna bibliotekarieprofessionen.

Människors interaktion med information – Informationsbeteende

Genom studien av biblioteken och de nyanlända framträder att bibliotekspersonalen kan vara betjänta av att utveckla kunskaper om hur nyanlända söker och använder information för olika syften. Dessa kunskaper kan naturligtvis, och måste rimligtvis, utvecklas på olika sätt. Ett sätt som inbegriper forskningsanvändning i praktiken är att mer eller mindre systematiskt, exempelvis genom tidskriftsklubsverksamhet, läsa, diskutera och reflektera över sådana empiriska studier som genomförts om nyanländas och flyktingars informationspraktiker. Ett exempel på ett sådant arbete utgörs av en artikel baserad på intervjuer med syriska flyktingar som nyligen sökt sig in i det svenska samhället (Lloyd, Pilerot & Hultgren 2017). I artikeln belyser jag och mina medförfattare hur flyktingarna söker och använder information för att underlätta övergången från ursprungslandet till det nya och för att finna sig till rätta i ett nytt sammanhang. Ett framträdande tema i resultaten från studien är att deltagarna i studien särskilt eftersträvar att så snart som möjligt efter ankomsten åstadkomma en säker och trygg tillvaro i det nya landet, vilket bland annat innebär att information om sådana frågor som har att göra med sjukvård, utbildning och arbetsmarknad prioriteras. Att lära sig att fungera och komma till rätta i det nya samhället handlar i hög utsträckning om att läsa av miljöer och sammanhang; att följa och rätta sig efter sociala spelregler, men också lagar och bestämmelser bidrar till skapandet av en trygg och förutsägbar tillvaro. Att tvingas på flykt beskrivs i artikeln som att flyktingens informationslandskap går i spillror; de formella och informella informationsvägar och -resurser som över tid utvecklats i ursprungslandet står inte att känna igen i det nya landet. För att åstadkomma den rörelse som eftersträvas, från marginalen mot social integrering i det nya landet, krävs därför ett slags återuppbyggnad av ett informationslandskap som kan understödja vägen in i det svenska samhället.

Återuppbyggnadsarbetet kan emellertid vara kantat av utmaningar som bland annat handlar om att hitta användbar information vid rätt tillfälle, om att bedöma tillförlitlighet och trovärdighet och att hantera nya digitala system för att, exempelvis, stå i bostadskö, uträta bankärenden, söka utbildningsplats och vid behov få tillgång till sjukvård.

Även om den artikel, som här har valts ut som ett exempel på en studie av hur människor söker, använder och hanterar information, inte presenterar en uppsättning distinkta svar på direkta frågor formulerade i bibliotekspraktiken, så erbjuder den en fördjupande bild och därmed förståelse för den situation flyktingar ofta befinner sig i då de just kommit till Sverige.

Rummet och professionen – Biblioteket i samhället

I högre grad än den artikel som presenterades i det föregående anknyter de artiklar som redogörs för i det följande direkt till folkbiblioteksverksamhet. Artiklarna är valda för att illustrera sådan forskning som anknyter till två av de kvalitéer som belystes i studien av folkbiblioteken och de nyanlända: rummets respektive professionens betydelse för upprätthållandet av demokrati och yttrandefrihet.

Folkbibliotekens utbud av tjänster och arrangemang inbegriper ofta så kallad programverksamhet. Ett centralt exempel på sådan verksamhet riktad till nyanlända utgörs av organiserade diskussionsgrupper, ofta kallade språkkaféer. Dessa leds i regel av personer som har svenska som modersmål och bygger på informella konversationer där fokus är på att öka deltagarnas förmåga att tala svenska, vilket i sin tur förmodas bidra till att möjliggöra integration (Johnston 2016).

I studien av folkbiblioteken och de nyanlända (Pilerot & Hultgren 2017) löper som en röd tråd genom det empiriska materialet resonemang som relaterar till företeelsen och begreppet integration; ett begrepp som migrationsforskarna Alastair Ager och Alison Strang (2008 s. 167) benämner som kaotiskt – använt av många men förstått på olika sätt av de flesta. I enlighet med idén om att vetenskapliga studier kan erbjuda begrepp och – i vidare mening – ett språk för att beskriva och analysera professionell verksamhet, förefaller sådan forskning relevant och användbar som med utgångspunkt i en folkbibliotekskontext undersöker hur integration kan understödjas.

I en serie studier (exempelvis Johnston 2016 och Johnston & Audunson 2017) har Jamie Johnston undersökt språkkaféverksamhet i skandinaviska folkbibliotek. En övergripande fråga i dessa studier är om, och i sådana fall hur, språkkaféer är av nytta för de som deltar och i vilken mån de möjliggör integration. Johnston har genomfört sina analyser med utgångspunkt i en femdimensionell definition av begreppet integration. Det empiriska materialet har hon samlat in genom att observera verksamheten i fråga, distribuera enkäter och göra intervjuer med språkkafédeltagare och -ledare. Integration har enligt Johnston (med hänvisning till Diaz 1993) följande fem dimensioner: 1) en kommunikativ dimension som handlar om att den nyanlände tillägnar sig värdlandets språk; 2) en strukturell dimension som innebär att den nyanlände bereds utrymme att delta i värdlandets ekonomiska och professionella system, det vill säga att den nyanlände får ett arbete som genererar en inkomst; 3) en politisk dimension som rör frågan om den nyanlände bereds möjlighet att vara aktiv i politiska organisationer, delta i val samt att i förlängningen bli medborgare i värdlandet; och 4) en social dimension

som uppehåller sig vid frågan om den nyanlände har möjlighet att utveckla sociala kontakter med medborgare och andra invånare i det nya landet. Därtill lägger Johnston ytterligare en dimension, som jag uppfattar bygger på och möjliggörs av att de andra har beaktats, nämligen 5) en personlig dimension som har att göra med ett slags övergripande tillfredsställelse med livet i det nya landet. Med denna definition av integration som referenspunkt kommer Johnston fram till, att folkbibliotekens språkkaféverksamhet bidrar till att stärka deltagarnas språkkunskaper och konversationskompetens, och att den utgör ett stöd för integration i bred bemärkelse genom att möjliggöra informationsutbyte genom de samtal som äger rum i språkkaféet, bland annat med bäring på den politiska dimensionen. Hon konstaterar vidare att verksamheten skapar ett utrymme för socialt utbyte mellan befintliga medborgare och andra invandrare. Den strukturella dimensionen framträder däremot inte särskilt tydligt i studierna.

Det exempel på aktuell forskning som här har tagits upp, och som illustrerar utbudet av B&I-forskning inom delområdet Bibliotek i samhället, anknyter tydligt till befintlig folkbiblioteksverksamhet och har en potential att utgöra ett inspirerande och informativt underlag för dem som bedriver och vill utveckla programverksamhet.

Samlingarna – Kunskapsorganisation

Med fortsatt fokus på biblioteksarbete för nyanlända men utan direkt koppling till någon distinkt empirisk studie, syftar detta tredje exempel till att utifrån forskning inom området kunskapsorganisation diskutera ett antal övergripande principer för beståndsutveckling och, som i fallet med biblioteksverksamhet för nyanlända, arbetet med litteratur på språk som ofta inte behärskas av bibliotekspersonalen. För att slå an tonen för diskussionen utgör Geoffrey Bowkers och Susan Leigh Stars inflytelserika bok, *Sorting things out: Classification and its consequences* (1999) en utmärkt utgångspunkt. Med bäring på bibliotekens mediebestånd och de sätt på vilka dessa klassificeras och görs sökbara, konstaterar Bowker och Star, att varje kategori eller klass i ett klassifikationssystem befördrar ett visst synsätt eller perspektiv samtidigt som det tystar eller tonar ned ett annat; varje beskrivning, varje sätt att klassificera ett innehåll, kan därmed sägas ske på bekostnad av andra sätt att beskriva och klassificera. Hur litteratur på andra språk än de som vanligast förekommer på svenska folkbibliotek exponeras, var i biblioteksrummet de placeras, kan alltså, i enlighet med Bowkers och Stars resonemang få vidare implikationer än de som handlar om att en viss titel är lätt eller svår att få syn på eller hitta i biblioteket. Denna tankegång, att klassifikation, beskrivning och exponering av litteratur bidrar till att kommunicera ett visst synsätt, kan också relateras till

idén om att information i alla upptänkliga former, stöttar upp, ger ett slags stadga åt och bidrar till att synliggöra sociala gemenskaper, exempelvis en viss grupp av nyanlända. Förhållandet är också det omvända, nämligen att sociala gemenskaper i någon mening bidrar till att forma utbud av information, exempelvis ett biblioteksbestånd.

Språkets betydelse kan inte nog betonas i det här sammanhanget, det vill säga de val vi gör beträffande de ord och uttryck som används för att marknadsföra och tillgängliggöra bibliotekets samlingar. Mot bakgrund av dessa iakttagelser kan konstateras att bibliotekens mediebestånd inte är neutrala. De är målinriktade, anpassade för särskilda grupper och deras intressen och syften.

En annan aspekt av bibliotekens arbete med samlingar, som också anknyter till området kunskapsorganisation, har att göra med de redskap som utvecklats för att ordna och tillgängliggöra mediebestånd. I en artikel som översiktligt presenterar KO-områdets grundprinciper konstaterar den danske B&I-forskaren Birger Hjørland (2003), att utvecklingen, när det gäller bibliotekens kataloger och datoriserade system för organisering av information, mer präglas av utvecklingen på IT-området än av insikter i kunskapsorganisation. Hjørlands poäng är att bibliotekens personal, genom att vara förtrogen med och orienterad i teorier kring kunskapsorganisation, rustas att stå emot teknik- och marknadsdrivna lösningar som på bred front lanseras av kommersiella aktörer inom biblioteksområdet. Istället för att oreflekterat välja kommersialiserade digitala lösningar kan de bibliotek, som tar sig tid att utifrån kunskapsorganisatoriska resonemang reflektera över sina specifika, lokalt situerade behov, fatta beslut som är grundade i och informerade av B&I-forskning och professionell kunskap, snarare än i det utbud av tekniska lösningar som råkar vara tillgängligt på marknaden.

I jämförelse med områdena Informationsbeteende och Bibliotek i samhället erbjuder Kunskapsorganisation möjligen färre direkt empiriskt grundade iakttagelser som uppenbart går att relatera till bibliotekens arbete för nyanlända, men det kan erbjuda en väsentlig, ofta filosofiskt orienterad, grund att stå på när det gäller att organisera och tillgängliggöra bibliotekets samlingar.

Avslutning

Det genomgående temat i det här kapitlet är frågan om hur B&I-forskning kan gagna biblioteksarbete för nyanlända. Mitt perspektiv har i hög utsträckning byggts på idén att

forskarna inom fältet har något att erbjuda bibliotekspersonalen, som i sin tur står inför valet att använda och dra nytta av forskningen eller inte. Det ska dock noteras att det inte enbart är den ena parten som bär ansvaret för att forskning görs relevant och meningsfull och i förlängningen kommer till användning. Forskare måste skriva tillgängligt och intressera sig för frågor som är av intresse för biblioteksfältet. För forskarens del handlar det om ett slags balansakt eftersom två i många avseenden olika potentiella läsargrupper ska gå till mötes. Å ena sidan behöver forskning rapporteras i enlighet med de förväntningar beträffande språk, stil och struktur som finns i forskargemenskapen, så som de kommer till uttryck i vetenskapliga tidskrifter och konferenser. Å andra sidan måste forskningen tillgängliggöras på ett sätt som är meningsfullt och tillgängligt för den som inte självklart finner sig till rätta i en forskargemenskap utan är verksam i en mer praktiskt orienterad professionell praktik.

Även om jag ser forskningsanvändning som ett kollektivt projekt, som involverar grupper av både forskare och bibliotekspersonal, så utesluter inte det starka individuella bidrag. Liksom i andra utvecklingsarbeten, krävs det också i detta sammanhang starka krafter, individer, som kan driva, inspirera och gå i bräschen. Individer som är engagerade i forskningsanvändning kan fungera som "översättare", och uttolkare av hur forskning kan omsättas i konstruktiva handlingar på biblioteken. I det här sammanhanget finns det anledning att uppmärksamma den potentiella resurs som utgörs av nyblivna bibliotekarier med en färsk B&I-examen i bagaget. Nyutexaminerade B&I-studenter torde inte vara främmande för ett vetenskapligt förhållningssätt, och inte obekanta med aktuell B&I-litteratur. De har i de allra flesta fall nyligen avslutat ett forskningsorienterat examensarbete i form av en kandidat- eller masteruppsats. Uppsatsen bör inte bara ses som entrébiljett till arbetsplatsen, utan faktiskt vara något av intresse för arbetsgivare och arbetskamrater. Med aktuell kunskap om forskningen skulle den nyutexaminerade bibliotekarien kunna fungera som ett slags guide i B&I-landskapet. De som arbetar på bibliotek och vill dra nytta av forskningsresultat står inför utmaningen att, utifrån de förutsättningar och intressen som råder där, göra forskningen till sin, översätta, tolka och anpassa för att identifiera lämpliga användningsområden i det dagliga och framtida biblioteksarbetet. Den karta och de exempel som erbjuds i det här kapitlet kan förhoppningsvis utgöra ett stöd för dem som tar sig an utmaningen.

Käll- och litteraturförteckning

Ager, Alastair & Strang, Alison (2008). "Understanding integration: A conceptual framework". *Journal of Refugee Studies*, Vol 21(2), s. 166–191.

Ur: Bibliotekarier i teori och praktik. J. Hansson & P. Wisselgren (red.). BTJ Förlag, s. 233-252.

Aleman, Lotta (2009). *Ett steg till!: en metodbok för biblioteksutveckling : Tvinningprojektets slutrapport*. Stockholm: Regionbibliotek Stockholm.

Bibliotekslag (2013). *Svensk författningssamling 2013:801*. Hämtad den 10 december 2017 från: http://www.riksdagen.se/sv/dokument-lagar/dokument/svensk-forfattningssamling/bibliotekslag-2013801_sfs-2013-801

Bowker, Geoffrey C. & Star, Susan Leigh. (1999). *Sorting things out: Classification and its consequences*. Cambridge, Mass.: MIT Press.

Diaz, J. A. (1993). *Choosing integration: A theoretical and empirical study of the immigrant integration in Sweden*. Uppsala Universitet.

Hjørland, Birger (2003). "Fundamentals of knowledge organization". *Knowledge Organization* Vol 30(2), s. 87-111.

Johnston, Jamie (2016). "Conversation-based programming and newcomer integration: A case study of the Språkhörnan program at Malmö City Library". *Library & Information Science Research* Vol 38(1), s. 10-17.

Johnston, Jamie & Audunson, Ragnar (2017). "Supporting immigrants' political integration through discussion and debate in public libraries". *Journal of Librarianship and Information Science* (OnlineFirst)

Limberg, Louise & Skoglund, Lena (2015). Biblioteks- och informationsvetenskap. Ingår i *Personliga tillbakablickar över ämnesområden vid Göteborgs universitet*. Göteborgs universitet: Seniorakademien. (Ämneshistorisk dokumentation vid Göteborgs universitet 3.) (ss. 1-11.)

Lloyd, Annemaree, Pilerot, Ola & Hultgren, Frances (2017). "The remaking of fractured landscapes: Supporting refugees in transition (SpiRiT)". *Information Research*, Vol 22(3)

Migrationsverket (2017). *Mitt i världen 2016*. Hämtad 10 december 2017 från <https://www.migrationsverket.se/Om-Migrationsverket/Fakta-om-migration/Migrationsverket---mitt-i-varlden-2016.html>

Nolin, Jan & Åström, Fredrik (2010). "Turning weakness into strength: strategies for future LIS". *Journal of Documentation*, Vol 66(1), s.7-27.

Ur: Bibliotekarier i teori och praktik. J. Hansson & P. Wisselgren (red.). BTJ Förlag, s. 233-252.

Pilerot, Ola & Hultgren, Frances (2017). *Folkbibliotekens arbete för och med nyanlända*.
Länsbibliotek Uppsala.